

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 26. Novembre v. 1876.

Prenumeratiunile si corespondintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Insusirile educatiunei bune.

(Fine.)

II.

Cumuca se cere neaperatu, cá educatiunea se fia si religiósá, despre acést'a nici unu pedagogu seriosu nu se va indoí, precumu nici unu omu cuminte nu va sustiné — ori câtu de culta se fia lumea — cumu cá de religiune nu avemu lipsa.

Omulu fora de religiune nu póte fi fericitu, pentru ca nu póte fi unu membru folositoriu in societatea omenésca.

Priviti la „filosofulu modernu“, carele in simplicitatea sa nu crede decâtu in „materia“, care nu are Domnedieu, nici — spiritu nemoritoriu. Uitati-ve la elu, de voiti a scí, ce este omulu fora religiune. Priviti-lu, candu 'lu parasesce noroculu, si veti vedé desperatiunea in form'a cea mai spaimentatória. Priviti-lu in faptele lui, candu i suride fortun'a; si veti observá unu monstru, carele 'si bate jocu de virtute si moralu.

Oh! miserabilu e omulu, candu nu crede, si slabu, candu nu are D-dieu!

Eu ve compatimescu, nefericitiloru, cari nu sciti a crede, si ve dispretiescu, sofistiloru, cari voiti a subminá credinti'a si a face din ómeni animale!

Trebue dar', déca voimu a cresce ómeni fericiti, cá crescerea se fia religiósá. Inse sub educatiune religiósá nu intielegemu, a cresce fanatici pentru o confesiune seau alt'a. Religiositatea stá in fapte bune si nobile: in credintia curata si in virtuti placute ómeniloru buni si lui D-dieu.

Educatiunea va fi religiósá:

1. déca parintii si invetiatorii voru fi religiosi.

Ecsempulu este de mare influentia in tóta educatiunea, cu deosebire inse acolo, unde este vorb'a de cresce religiósá. Ecsemple bune! altu-cumu nu potemu produce nimic'a bunu. In daru voru invetiá copii catechismulu de rostu, in daru voru merge la beserica in tóta diu'a, in daru voru díce neincetatu la rogatiuni: ei nu voru fi religiosi, déca nu le voru premerge cu ecsemple bune — educatorii.

Déca parintii suntu ómeni pii, onesti si diliginti, nu e de lipsa se vorbésca filoru de virtutiele acesteá, cáci vorbescu faptele; déca parintii suntu in adeveru religiosi, déca ei facu, ceea ce este placutu lui Domnedieu: fii loru le voru urmá, ei inca voru fi religiosi. Ast'a e naturalu! Copii deosebitu iubescu si stiméza pre parintii loru, cá pe cei mai mari binefacatori ai loru. Acést'a iubire i face a se conformá intru tóte dupa ecsempulu parintiloru, a cugetá si a lucrá cá ei.

In anim'a copilei mam'a ei este unu idealu santu. Ea este mai buna si mai perfecta decâtu tóte muierile; faptele ei suntu cele mai bune, vorbele — infalibile.

Pentru aceea díce Pestalozzi, ca „religiositatea prunciloru este in man'a mamelor“; ér Ioanu Chrysostomulu: „Rolulu celu mai principalu in educatiune este alu mamelor“.

Mare influentia are aici si ecsempulu invetiatoriului. Dupa parinti elu stá mai aprópe de copii; dupa ei pre elu 'lu iubescu copii mai intimu, in ochii loru numai parintii potu fi mai perfecti decâtu elu. Dela invetiatoriu ei invétia mai cu placere, cá-ci invetiatoriulu bunu este idealulu invetiaceiloru, cumu mam'a este idealulu ficei sale.

Se cere inse, cá religiositatea invetiatoriloru si a parintiloru se fia adeverata. Pruncii au unu sentiu fórte finu spre a deosebí faciarnici'a de adeveru. Din unu singuru cuventu, din o singura fapta ei ne judeca; si amagindu-se odata in noi, nu mai avemu auctoritate inaintea loru, idealulu loru despre noi s'a stinsu.

Religiósá va fi educatiunea:

2. déca vomu dá prunciloru oca siune a se deprinde in fapte religióse.

Se tânguescu multi parinti, cá fii loru nu cunosc pietatea, cá suntu grobiani, immoral, (desí au amblatu la scóla) si nu-se cugeta nici chiar la porunc'a a patr'a. Lucrulu este tristu, dar' ecsplacibilu. Ecsperinti'a ni arata, ca ce invetiamu numai teoretice, nu prinde radecini adúnci in spiritulu nostru. Asia e si cu religiositatea. Multi suntu nereligiosi in fapte si sântiamente, pentru-cá in copilaria nu au avutu oca siune a se deprinde in virtuti religióse.

Cumu se iubésca pruncii pre D-dieu, déca nu-i facemu atentí la bunatatea lui, si inca chiar atunci, candu ef se impartiescu de ea? Cumu voru sperá in elu, candu nu li aratamu ecsemples concrete, cari marturisescu, cumca cei-ce speréza in D-dieu, nu se insiéla? Ba, cumu se si créda in eesistinti'a lui, de cumu-va nu le vomu aratá pre D-dieu in opurile sale minunate si frumóse? Si cumu se fia ei induratori, déca nu le dâmu ocaziune a-si impartí candu si candu pana, cerus'a si jocareile loru cu conscolariulu mai lipsitu?

Deci se dâmu prunciloru ocaziune a se deprinde in fapte religióse! Cine se deprinde in fapte religióse pana candu se affa in primavér'a vietiei, acela va fi religiosu si cá june, barbatu si caruntu. Ast'a ni o dovedesce viéti'a. Deci inca odata: se deprindemu pruncii in fapte bune, in credintia, iubire si sperartia, si se fimu siguri, cá vomu produce rezultate mai salutaria, decâtu tractandu-i in tóte dílele cu „vórbe góle“.

Se crescemu ómeni adevératu religiosi, ér nu fari-sei, cari numai din buze lauda pre Domnedieu!

Potere-asi amintí inca si alte midilóce pentru desvoltarea si intarirea religiositatiei; inse ele suntu secundarie, prin urmare — voindu a fi si scurtu — le trecu cu vederea.

Nu potu inse a nu amintí inca o impregiurare, si anume, ca atátu educatiunea religiósa, câtu si cea naturala (adeca in genere educatiunea buna) prosperéza cu atátu mai siguru, déca scól'a si famili'a voru merge in privinti'a acést'a mana in mana; din contra lipsindu unirea si armoni'a intre acesti doi factori, nu potemu aseptá rezultate imbucuratória. Famili'a póte ruiná, ce a edificatu seau voiesce a edificá scól'a, ér scól'a inca póte paralisá nevointiele familiei. Problem'a inse este prea grea si prea marétiá, decâtu se nu dorimu si conclucramu cu totii, spre a restabilí si mantiné intre acesti doi factori neintreruptu o armonia perfecta. Viribus unitis!

Budapest'a, 1-a Novembre 1876.

Ioanu Budu,
candidatu de profesura.

Reforme scolarie in Romani'a.

Comisiunea numita de consiliulu generalu de instructiune in persónele Domniloru Poni, Tioni, Laurianu, G. Michailescu si B. Constantinescu, spre a eesaminá dorintiele eesprimate in reportulu „consiliulu permanentu de instructiune“ catra ministru (a se vedé „Scól'a Romana Nr. 38“) a produsu urmatóri'a lucrare, carea s'a admisu intocma:

Onorabili Domni consiliari!

Comisiunea insarcinata de Domniele-Vóstre pentru a eesaminá dorintiele eesprimate in reportulu onorabilului consiliu permanentu catra D-lu ministru alu instructiunei publice la inceputulu actualei sesiuni, si a Ve eesprimá parerea s'a, intrunindu-se in majoritatea membriloru sei, regreta ca tempulu scurtu nu i-a permisu a se intruní in unanimitate, dupa ce a eesaminatu cu cea mai scrupulósa

atentiune tóte reformele si ameliorarile propuse prin acelu reportu, dupa ce a consultatu in acést'a privire atátu propri'a eesperientia a fia carui din membrii sei, câtu si diferitele sisteme de organizatiune a altoru tieri, gasesce ca reformele ce urméza, in cari figuréza si acele ale consiliulu permanentu, suntu cele mai proprie a asigurá prosperitatea viitóre a instructiunei publice romane, si pentru aceea ve propune cu totu respectulu, cá recomandându-le caldurosu D-lui ministru, se staruiti a fi introduse câtu mai curúndu in mecanismulu investimentulu nostru publicu.

Reformele ce proponemu se dividu in dóue parti: I. acele privitóre la investimentu; si II. acele privitóre la supraveghiarea investimentulu.

I. Reformele investimentulu.

Pe ratiuni ce vomu avé onóre a desvelí in siedintia, proponemu:

1. Despartírea cl. I primara de a II.
2. Crearea, dupa unu planu anumitu si in tempulu celu mai scurtu, de localuri pentru licee si gimnasia.
3. Aprovisionarea scóleloru cu materialulu sciinficu necesaru si pretutindene intrebuintiatu, afara de la noi.
4. Se se alipésca pe lângá facultati scóle normale superióre, destinate a prepará profesorii investimentulu secundaru. — Diece elevi celu puçinu se fia intretinuti de statu anualmente in aceste scóle, pentru a primí, sub priveghiarea unui directoru si a unui numeru de profesori de conferintia, pe lângá instructiunea generala din facultatile nóstre, si acea educatiune profesionala, fora care cine-va nu se póte dedá cu fructu nobilei cariere de investiatoriu. Se se asigure eesistinti'a acelu elevi nu numai câtu voru stá in scóla, dér' si dupa esrea loru, precumu acést'a se face pretutindene unde instructiunea a datu si dà róde.

5. Se se adauga inca unu anu de investimentu celoru trei eesistenti scóleloru normale rurale.

6. Pentru prepararea profesoriloru primari urbani se se adauga inca unu anu de investimentu pedagogicu si sciinficu mai inaltu scóleloru normale a statului din Iasi si Bucuresci. — Recoltarea pentru acést'a ultima clasa a scóleloru normale complete se se faca, pana la infintiarea gimnasialoru reale, dintre scolarii absolventi a cursulu inferioru de liceu.

7. Se se organizeze pe unu petioru mai seriosu, cu investiatori mai capabili, scólele normale de fete eesistente, si se se infintieze si altele in limit'a poteriloru budgetare.

8. Se nu se mai admita cá profesori in diversele grade ale investimentulu de câtu absolventii scóleloru normale corespundietóre, si pana la infintiarea scóleloru normale superióre, se se céra diploma de licentia seau de doctoru fia caruia din candidatii profesoratului secundaru.

9. Actualii profesori provisorii se fia obligati, cá

in terminu de síése ani se tréca ecsamenele de licentia, fora care se nu se mai póta capeta numirea definitiva.

10. In acelasi gradu de invetiamentu profesorii, cari se voru distinge prin lucrările loru, se aiba dreptulu de a fi inaintati.

11. Se se intinda la tóte ramurile invetiamentului graduatiunea progresivu crescatóre a apunamenteloru. Acést'a crescere se se faca din 5 in 5 ani de serviciu.

De acestu dreptu se se póta bucurá si profesorii actuali, dupa anii de serviciu facuti deja.

In fine:

12. Profesorii definitivi se nu póta fi permutati fora consêntimentulu loru.

(Va urmá).

Limb'a materna in scól'a poporala.

Motive — scopuri — midilóce.

Misiunea, ce-o are scól'a poporala, este fórte frumósa. Scól'a poporala se ocupa cu celu mai insemnatu periodu din etatea copilului. Anii dela 6—12, si respective pana la 15, suntu anii, in cari totu ce e in giurulu copilului se zugravesce in anim'a lui cu colori nesterse. Acestu tempu este acel'a, in care copilulu este mai capabilu a cuprinde tóte influintiele ecsterne, pentru-ca inocentulu seu sufletu nu este ocupatu cu nemica alt'a, decâtu cu ceea ce i-se spune; in acestu periodu, si cu deosebire pana la 12 ani, elu tóte le crede, tóte le tine de bune, de óre ce cei din giurulu lui suntu autoritati, suntu mai mari.

Intuitiunile, influintiele ecsterne, ce se facu asupra copilului in acestu tempu, lasa in anim'a lui icóne vii. De aici vine, ca lucrurile din tempulu copilariei le scimu enerá cu cea mai mare fidelitate chiar si in cea mai inaintata etate. De aici vine, ca scimu povesti si despre cele mai marunte lucrari ale fostiloru nostri invetiatori, ma chiaru si despre felulu jocareiloru, ce le aveamu cu camaradii nostri, scimu povesti tóte insusirile bune si tóte scaderile loru, da, pentru-ca atunci fiindu sufletulu nepreocupatu cu alte lucruri, cele veduete si audite inprimandu-se in anim'a nóstra au lasatu acolo cea mai viua icóna.

Éta dara pentru ce e de lipsa, cá in fia-care scóla poporala se se propuna limb'a materna!

Scopurile, pentru cari se se propuna limb'a materna in fia-care scóla poporala, suntu mai cu séma dóua: Cá copilulu, inca din crud'a tineretia, se invetie a vorbí bine si corectu limb'a mamei sale, a natiunei la care apartine, in ace'a se scia scrie corectu si dupa natur'a ei.

Éta scopulu, pre care tóte natiunile din lume s'au nevoitu a-lu ajunge, căci de candu au fostu natiuni pre pamentu, totu deauna s'a sciutu, ca nu póte ecsistá natiune fora limba, ca natiunea fora limba e mórt'a. Si asta nasuintia a natiuniloru este fórte naturala si justa si togma de aceea acést'a tendintia a natiuniloru, fostu-oru fi fostu ele intre ori ce impregiurari, nu li s'a denegatu, intielegu in scólele elementarie rurale. —

Altu scopu, pentru care trebuie se se propuna limb'a materna in scól'a poporala, nu mai puçinu esentialu, este si acela: ca numai limb'a cea dulce materna este ace'a, prin carea nevinovatulu copilu suge, 'si insusiesce sêmtiulu de nationalitate, convingerea, ca elu apartine unei mari familie, care se dîce „natiune“. Prin studiarea limbei materne — déca se propune in modu conscienciosu — invétia micutiulu, ca pentru acést'a limba e detoriu a face tóte, a-o iubi din anima. Limb'a materna insufla in anim'a nevinovata a micutiului o ambitiune, o fala, din care provine curagiulu de a se inaltá cu sufletulu si a dîce: limba mai frumósa, mai dulce, mai armoniósá, mai incantatória si mai delicata decâtu limb'a care-o vorbescu eu, o vorbesce marea mea familia, — natiunea mea, nu este pre faci'a a totu pamentulu, ast'a e limb'a, carea ni-o au lasatu stramosii nostri cá se-o invetiamu si se-o aperamu de tóte navalirile reutatióse, — cá ochii din capu.

Prin invetiarea limbei materne capeta tener'a mladitia sêmtieminte curate de patriotismu, de a-si iubi loculu natalu, loculu unde a vedutu pentru prim'a data mandrulu sóre stralucindu, unde si-a jocalu elu cele de antáiu jocuri, unde a inceputu a anganá cele de antáiu cuvinte fora a se adresá catra cine-va. Limb'a materna insufla in anim'a micutiului scolaru dorulu de a poté vedé fericita patri'a lui si in ea pre natiunea sa si pre toti conationalii sei. —

Éta dara, fratiloru invetiatori, carora ve este incredintiata crescerea generatiuniloru, ce trebuie se aveti in aintea ochiloru atunci, candu propuneti in scól'a micutiloru scolaru limb'a materna — limb'a romanésca. Marea responsabilitate ce aveti se estinde departe. Sunteti responsabili parintiloru, cari ve incredintiéza crescerea copiiloru sei, responsabili natiunei, căci trebuie se-i cresceti membri folositori si capaci, responsabili bisericei, căci aveti ai cresce crestini temetori de D-dieu, si responsabili in fine insusi consciintiei vóstre, carea este celu mai necoruptibilu jude pre pamentu.

Cá se poteti satisface cerintieloru aci numerate, aveti lipsa mai cu séma de trei midilóce:

Se sciti voi mai inainte de tóte bine, fórte bine limb'a materna, dupa natur'a ei, dupa regulele ei sintactice, cari pre langa cele scrise in carti, le invetiati chiaru din gur'a poporului, in acarui-a giuru petreceti necontentitu. Mai in colo, cá se póta cineva desvoltá prin propunerea limbei materne in scolarii sei sêmtiemintele mai susu descrise, trebuie se fia elu insusi petruncu de ele; unu invetiatoriu, care este „nice rece, nice caldu“, acela nu va poté face chiar nemica; unu invetiatoriu, care n'are atragere catra totu ce este nationalu, care nu sênte in anim'a sa asia, cumu trebuie se sêntia totu membrulu natiunei, acela nu multu va produce. Nu se cere la acést'a de totu multa invetiatura, ci — da, se cere anima, anima mare, anima iubitória de totu ce e nationalu. Sêmtieminte se ceru dela unu invetiatoriu, sêmtieminte adeveratu patriotice si nationale. Unu invetiatoriu, cá se póta corespunde inaltei sale mi-

siuni, nu are lipsa de multa filosofa, dar' are lipsa de — intieptiune, de aceea intieptiune, care este ecsprimata in s. scriptura: „Fiti blandi cá porumbii si intiepti cá sierpii“.

Ochiulu invetiatorului trebuie se véda departe, trebuie se pricépa tóte postulatele, lui nu-i este iertatu a se marginí numai la aceea ce este scrisu in o biéta de carte, elu trebuie se cetésca printre síre mai multu decâtu aru cugetá cineva, elu trebuie se petrunđa spiritalu, se scótiá din carte suculu si acela se-lu straplanteze in anim'a eleviloru sei; pentru ca chiar maiestrulu in stílu multe le retace cu prudintia. Invetiatorulu trebuie se fia tóte, si trebuie se fia in stare a face din scolarii sei tóte câte le cere scopulu scólei sale, càci numai atunci va poté díce cu anima liniscita „sum invetiatoriu“.

Dupa aceste dóue însusíri vine a treia si cea mai de capetenia, adeca: invetiatorulu se aiba metodu de a propune limb'a materna in scól'a poporala si se-o scia face placuta scolariloru.

Aceste suntu in scurtu motivele, scopurile si midílócele pentru propunerea limbei materne in scól'a poporala!

Camilu Auguru.

Dela cursulu alu II-le agronomicu din Mediasiu.

(21—30 Augustu a. c.)

(Urmare.)

Din Terenologia.

(Bodenkunde.)

Soiurile de pamentu se claséza in 2 grupe mari:

a) primitive si

b) aluviale (angeschwemmte).

Dintre soiurile acestea numai celu din urma este de insemnatate pentru noi, de órace in pamentulu lucratu se afla numai soiuri aluviale.

Soiurile cele mai insemnate suntu:

1. *Mârg'a* (Mergel), de carea e avuta Transilvani'a, constá din acrime carbonica de varu, din lutu si nasipu, precumu si din puçine parti de ocsidu de fieru (Eisenoxid), ce se manifesta prin nisce puncte sure rosfetice. Pamentulu mârgosu este fertilu; de aci se ecsplia fertilitatea cea mare a tierii nóstre, — dorere inse prea puçinu cunoscuta si ecsplotata. — Proba cu acrimi de sare, oçetu, salpetru seuu putiósa pentru eruarea mârgei! — In pamentulu varosu potendu intrá aerulu mai cu inlesnire, se acceleréza putredfrea gunoiului.

Soiurile de pamentu mai cleióse se imbunatatescu amestecandu-le cu mârga, prin ce devinu mai fragile. „Mârg'a face pre fii avuti; inse seracesce pre nepoti“ fiindu cà ea grabesce disolutiunea mineraleloru. In pamentulu mârgosu prosperéza (crescu de sine, selbatece) mur'a, esparset'a si uneori si alte soiuri de trifoiu, precumu si plantele pastaióse si mazerichi'a.

Lupinele (vedi mai la vale!) si fasolea nu pretindu multa acrime carbonica. Tóte plantele simburóse (ce-realele) pretindu multa acrime fosforica de varu, de

carea nu se prea afla multa in pamentu. De aceea intr'unu locu, in care s'a semenatu dupa olalta in mai multi ani cucuruzu, acest'a nu mai prosperéza, ci ar' prosperá d. e. trifoiulu stiricu (steierischer Klee). La locuri mai radicate si pietróse cresce fagulu; stejarulu pretinde locu mai asediatu.

Mârg'a se potrivesce si la cultur'a viiloru, de óra ce fiindu ea mai fragila admite mai bine trecerea aerulu si unedielei.

Dintre pomi aru prosperá in pamentulu mârgosu ciresii si vistinii. Cali si fosforulu priesce pomiloru. Gunoiulu de calu si de oi nu se potrivesce pentru locuri mârgóse, de óra ce putredíndu pré iute, incaldiesce pamentulu si mai tare de cumu este.

(Ni s'a aratatu upoi unu locu siesu mocirlosu, spunendu-ni-se, cà atari locuri, potrivit cu impregiurarile nóstre, s'ar poté stórcé de apa, sapându siantiuri suterane (canaluri) in afundíme de celu puçinu 4 urme si in departare unele de altele cam de 30—35' si acelea impléndu-le cu gateje (Reisern) se se acopere apoi cu pamentu astufeliu, cà se se póta ará pe de asupra; càci metod'a cu scocuri de lutu aplicata in Germani'a si Angli'a s'ar veni aici prea costisitóre!)

2. *Pamentulu lutosu* se caracteriséza prin proprietatile lui fizicale; càci absórbé multa apa si posiede unu gradu mare de coesiune.

Colórea nu prea vine aici in socotintia, cà la mârga. Lutulu curatu, din care se face porcelanulu, e albu. Colórea sura vinetia provine din amesteculu cu feru.

Lutulu apartíne soiuriloru reci de pamentu, fiindu ca elu léga multa caldura.

Elu s'a formatu din ardesié (argila schintósa) amestecata cu soiuri pe pietri, ce contínu feldspat (Orthoklas si Oligoklas) si granitu.

La povoiuri de munti (Gebirgsabwaschungen) se oprescu in cursulu loru mai ántáiu pietrile cele mari, apoi cele mai mici, apoi nasipulu, apoi pamentulu lutosu si in fiine hum'a; de aceea soiurile din urma de pamentu le mana ap'a mai departe.

Pamentulu lutosu se se sfarme bine, pentru cà se póta avé intrare aerulu. Ast'a se si intempla cu ajutoriulu ogorului (Brache), precumu si prin aceea ca amestecamu ceva mârga, care imbunatatre produce efectu pentru 10—20 de ani.

Si gunoiulu próspetu (unverwest) este bunu spre scopulu acest'a.

Pamentulu arinosu se se gunoiésca desu, la 1—2 ani; celu lutosu mai raru, la 3 ani, inse mai bine. Prim'a data se se are superficialu, fiindu uscatu atátu pamentulu, câtu si gunoiulu, ce i se dá.

In atare pamentu prosperéza gráulu, ovesulu, fasolea, bob'a, mazerichia, apoi stejarulu.

Lutulu se mai intrebuintiéza si cá stratu nepenetrabilu, p. e. la gropile de gunoiu.

La pomi cu radecinele adúnci nu se potrivesce, precumu nici la zarzavaturi. Se facu incercári artificióse cu lutu de a dá radecineloru unoru pomi direc-

tiuni anumite, cá prin aceea se li-se reguleze si corón'a. Pentru scopuri practice inse procedur'a nu e de initatu.

3. *Nasipulu*. Sub nasipu se intielege cvartiulu (pamentu siliciosu). Acest'a constà din graantie mici de silicie nedisolubile, si nu contíne, curatu fiindu, pàrti de ale plantei; de aceea nici nu dà planteloru nice unu alimentu, e nefruptiferu. Din norocire se mai afla printre nasipu si alte minerale, (precumu: mic'a = sticl'a rusésca = Glimmer), cari contínu cali, natronu etc.; altmintrea ar fi de totu nefruptiferu. Din asta cauza e mai de preferitu nasipulu celu mai bobonatu, mai mare in graantie. Dar' cu atátu mai importantu este pamentulu nasiposu in privinti'a fizicala; de órace cu ajutoriulu seu pamentulu lutosu se póte face mai fragilu, mai afínatu. Elu absórbe puçina cantitate de apa si o dímite — prin eveporare — curundu, se incaldiesce indata si acceleréza putredirea gunoiulu, care i este de lipsa, inse amestecatu cu pamentu marestinosu (Moorerde, fr. marécageux). In pamentu nasiposu cresce bine secar'a, cartofii (la locu mai umedosu), lupin'a. Acést'a e o planta pastaiósa, ce servece cá nutretiu escelentu pentru oi si, dupa cumu se vede, nu pretinde pamentu bunu. Ea e adusa inainte de acést'a cu vr'o 20 de ani din pàrtile de sudu ale Europei. Contíne multu proteínu. Apói mai crescú bine in pamentulu nasiposu tóte soiurile de bradu (bradulu ordinariu, bradulu molidu (Fichte), si ciparosulu). Ingrasíndu-lu cu ceva huma, si la locu siesu, se facu in elu si verdetiurile. Udatulu inse se nu lipsésca.

Hum'a se póte produce in pamentu nasiposu astfeliu, ca a 2 óra se sémena in elu plante stufóse (bogate in frunze). Pentru a cultivá in atare pamentu pomi, se cere a-i procurá prin amestecare cu farina de osu, cali si acidu fosforicu; càci acestea i lipsescu.

In genere se afla in nasipu si acidu carbonicu de varu, care priesce trifoiulu albu têrëtoriu (weisser kriecheuder Klee).

4. *Pamentulu argilosu* fruptiferu, (fruchtbarer Lehmboden) dupa proprietatile sale fizicale ocupa loculu intre nasipu si lutu, din care e si compusu, si se numesce seu argila lutósa, seu nasipósa dupa cumu prevaléza unulu seu altulu din acelea.

Intr'atát'a se numera si elu intre pamenturile normale, intru câtu contíne si huma.

Elu se socotescé intre soiurile cele bune, cá modelu de pamentu bunu. Dupa positiunea, ce o ocupa in spre sóre, prosperéza in atare pamentu: gráulu, secar'a, orzulu; de aceea se si numesce per eminentiam „locu de orzu“ (Gerstenboden) —, apói cucuruzulu — in schimbu cuviintiosu —, lucern'a, esparset'a, mazerichi'a, mazerea, cartofii. Asiadara e aptu pentru mai tóte plantele culturale (Kulturpflanzen), care suferu clim'a.

Si pomii inca prosperéza bine in atare pamentu. Rigolarea inca se póte face cu bunu succesu acolo, unde nici in afundíme nu se afla malu (pamentu mortu, ce contíne feru), cá se se scóta de asupra; càci malulu galbenu e nefruptiferu, de órece e fórte seracu de huma.

Atare pamentu galbinu nu e aptu nici pentru gradinele de scóla, fiindu cá face scórtia pe deasupra, ci celu multu dór' pentru cultur'a de acatii.

Vrendu a ará unu astfeliu de pamentu, se scormonímu cu plugulu numai partea de asupra, adeca se nu-se are afundu.

5. *Torfulu* (ital. torba) e formatu din plante dulci de mare si e fórte apatosu.

Colórea lui e multifaria: variéza intre galbinu rosíetecu si negru inchisu. Cel'a se afla mai la suprafaçia pamentulu, cest'a mai afundu in pamentu si se taia in form'a caramidiloru — prin Germani'a de nordu — punendu-se apói la sóre se se usce, seàu se procura si dupu alte metode.

In atare pamentu plantele nu prosperéza!

Carbunii de pamentu (Braunkohle) in fondu inca nu suntu altu ceva decátu torfu, care inse a suferitu mai multa presiune.

Slabirea si ameliorarea pamentulu.

Ori si care planta cultivata slabesce pamentulu in mesura mai mica seu mai mare cu privire la materiele anorganice.

Unele absorbu mai multu cali, altele alte materie. Verdetiurile (Grünfüttergewächse) cu foile late consuma prin acestea carboniu multu, prin radecini absorbu ocsigenu.

Deci cu foile napiloru (Zucker und Runkelrüben) se ingrasia agrii.

Huma inca potemu formá si prin aceea, cá inavutímu pamentulu procurandu-i carboniu. Déca taiamu o planta in tempulu inflorirei, prin aceea crutiamu acríme fosforica de cali. In acestu intielesu se díce, cá prin nutretiulu verde capeta pamentulu unu feliu de *recompensa!* (Ersatz).

(Va urmá).

Instrumentu fundatiunalu

pentru institutelu de invetiamentu si educatiune din districtulu Naseudulu in Transilvani'a.

(Urmare.)

De **principiu generalu** se statoresce: cumu cá subscrisulu comitetu si representantele fonduriloru, in tóte afacerile sale-si pastréza ecpresu **dreptulu de fundatoriu si de patronatu in tóta privinti'a**, si asiá in specie:

F. In privinti'a administrarei economice a fonduriloru si veniteloru din acelea:

1. De óra-ce comitetulu granitiarecu a primitu sarcin'a administrarei numiteloru fonduri institutiunale, asia in privinti'a acést'a va portá numele: „**Comitetulu fonduriloru scolastice granitiarecsi din Districtulu Naseudulu**“ si cá atare va avé si unu sigilu cu acést'a inscriptiune.

2. De óra-ce comitetulu fonduriloru acestor'a cá representantele legalu si impoteritulu fundatoriloru va ad-

ministrá independentu, asia dinsulu cá atare este totu odata si **respondiatoriu in solidum** pentru tóta daun'a, carea s'ar' causá numiteloru fonduri prin veri-ce indolentia, neingrigire seau nepasare a membriloru comitetului, seau prin intrelasarea de ori-si-ce intreprinderi, prin cari s'ar' fi potutu delaturá pre cale legala vre-o dauna, ce ar' amenintiá integritatea fonduriloru seau îngustarea isvóraloru seau a venituriloru acelor'a, seau ce s'ar' causá prin manipularea si economisarea rea cu averea si venitele fonduriloru.

3. Pentru aceea comitetulu acestoru fonduri, carele este o corporatiune mai mare, 'si va alege din midiloculu seu unu **organu ecsecutivu**, constatoriu din barbati puçini, inse cu cea mai mare ecspierentia, eruditie, capacitate si moralitate, caruia i-se va concedre immediat'a administratiune a averei fonduriloru si manipulatiunea cu veniturile acelor'a.

Acestu organu se va numi: „**Comisiunea administrátoria de fondurile scolastice din Districtulu Naseudului**“; dintre membrii acesteia unulu va fi **perceptoriu**, altulu **controloru**, (carii voru depune si cautiunea necesaria), ér alu treilea: **secretariu**, cari voru primí dupa impregiurari si unu salariu seau onorariu anualu.

Acestu organu va face tóte acelea dispusetiuni, cari suntu de lipsa la administrarea unei averi de atare natura, si la fiacare adunare genarala a comitetului 'si va asterne **rationile** spre revisiune si censurare, precumu si unu **reportu generalu** despre starea materiala a fonduriloru si despre tóte celelalte afaceri ale sale.

Si acestu organu este **respondietoriu in solidum** pentru tóta daun'a, ce ar' causá fonduriloru.

4. Comitetulu fonduriloru scolastice atátu insusi cátu si prin sus atins'a comisiune administrátoria scolastica, va intreprinde toti acei pasi, cáti-i va aflá necesari spre fructificarea fonduriloru si inmultirea venituriloru, ér' la portarea speseloru si toturoru erogatiuniloru impuse fonduriloru, comitetulu va fi cu cea mai mare crutiare si cúmpetu; totu odata va veghiá, cá cei ce tragu vre-unu salariu seau remuneratiune se-si corespondia oficiului, pentru care percepu ceva din fondu.

5. Comitetulu fonduriloru scolarie, atátu cu oca-siunea radicarei edificialoru proiectate, cátu si a altoru edificia, cari voru mai fi de lipsa pentru locuinti'a de profesori seau pentru altu-ceva in interesulu fondului, totu déun'a va respectá si se va acomodá dupa ordinatiunile gubernamentale sustatórie in asta privintia, si pentru fiacare atare intreprindere 'si va castigá proiecte si planuri censurate si concesiuile necesarie si prescise.

6. Fiindu cá **suprem'a inspectiune** asup'r'a fonduriloru institutiunale este pre langa **inaltulu guberniu regiu provincialu**; fiindu cá comunitatle fundatórie in punctulu IV alu invoirei numite au concedreitu supra-inspectiunea in privinti'a administrarei fonduriloru si ecsecutarea puncteloru acelei invoiri la **Oficiolatululu supremu politicu centralu din Naseudu**, si la **Consistoriulu episcopului diecesanu**, si anume fiacare intre marginile competintiei si in sfer'a sa de activitate,

si in urma, fiindu cá subscrisulu comitetu este resolutu de a administrá averea numiteloru fonduri strinsu dupa prescriptele sustatórie in asta privintia si a ecsecutá punctele invoirei numai in sensulu legiloru: asiá comitetulu se obléga tare si irevocabilu, cumu cá inaintea inceputului fiacarui anu va asterne unu **preliminariu** la inaltulu guberniu regiu prin consistoriulu diecesanu despre tóte spelele ordinarie despre anululu venitoriu, ér' cu finea fia-carui anu va asterne la inaltulu guberniu totu prin veneratulu consistoriu diecesanu tóte ratiunile fondului scolasticu centralu districtualu si ale fondului de stipendia spre a se censurá prin organele regie, a caroru chiamare este acést'a afacere, si in casu candu din acelea s'ar' aflá vre-o dauna pentru numitele fonduri, spre a se dispune cele necesarie pentru desdaunarea respectiveloru fonduri.

G. In privinti'a infintiarei, reorganisarei si administrarei instituteloru de invetiamentu si educatiune enumerare in punctulu VI alu invoirei, respective alu legamentulu mai sus scrisu:

1. **Reorganisarea celoru cincii scóle triviale** din Zagr'a, Telciu, San-Georgiu, Borgo-Prundu si Monoru, precumu se vede din punctulu de sub **D** alu acestui instrumentu, s'a intocmitu conformu legiloru sustatórie si pre bas'a concesiunei mai inalté.

Cele trei scóle **triviale** din Zagr'a, Telciu si San-Georgiu s'au si reorganisatu faptice, ér' celea din Borgo-Prundu si Monoru se voru reorganisá in fapta numai dupa chiarificarea detorintiei de a solví salariulu melioratu la docentii inmultíti, precumu si celelalte spese impreunate cu acestea scóle din partea erariului financialu, carele are in administratiune dreptulu regalu de cârcimaritu din comunitatle, pentru cari suntu infintiate acelea scóle, si din care regalu s'au sustínutu si pana acum'a si se sustínu si in presentu.

2. **Reorganisarea scólei normale** s'a facutu asemenea conformu legiloru sustatórie, avendu totu déun'a sus atins'a invoire de punctu de manecare.

Ce se atinge de **docentii pentru scólele triviale si scól'a normala**, subscrisulu comitetu cá reprezentante alu fonduriloru, respective alu proprietariloru fondului, pre bas'a acestui dreptu de fundatoriu va escrie **concursu**, apoi suplicele competentiloru le va susterne la **veneratulu consistoriu episcopescu cu opiniunea** sa: cá in ce modu cugeta a face **candidatiunea**, ér' dupa retransmiterea supliceloru cu reflexiunile veneratului consistoriu, comitetulu cu respectu la acestea reflexiuni dintre concurenti **va alege si denumi** pre aceia, cari voru avé calitatile prescise prin lege, si dintre mai multi, pre cari i va aflá mai apti si mai morali, apoi pre cei alesi i va asterne veneratului consistoriu episcopescu **pro ratihabitione si contrasemnarea decreteloru de denumire** edate din partea comitetului, cari apoi se voru face cumoscuti si **inaltului guberniu regiu**.

De **directori la scólele triviale** se voru denumi prin comitetu cei **mai apti** dintre docentii respectivi, computandu-se si **catechetii** intre docenti, in privinti'a

caror'a se va urmá totu dupa modalitatea din sus; ér' **catechetii pentru scól'a normala si de fetitíe** din Naseudu, si pentru scólele triviale pana la tîmpuri mai favorítórie voru fi totu dé-un'a **parochii locali sean cooperatorii lor**, sperandu-se: cá veneratulu ordinariatu si consistoriulu episcopescu, luandu acést'a giurustare in consideratiune, va dispune in acelea comunitati de parochii pre cei mai apti si cari voru fi absolvitu si pedagogi'a sublimióra.

Cu **directoratul scólei normale** va insarciná comitetulu pre celu **mai aptu** dintre docentii normali, consultandu mai ántáiu si corulu docentiloru respectivi, pre carele apoi 'lu va face cunoscutu veneratului ordinariatu **pro ratihabitione** si inaltului guberniu **spre sciintia**.

3. Infintiarea si deschiderea unui **gimnasiu completu** in opidulu **Naseudu** proiectatu in punctulu VI, 4 alu invoirei, incátu pentru **gimnasiulu inferioru**, s'a si facutu, ér' pana la completarea intregului gimnasiu se va întreprinde acést'a infintiare intre marginile legiloru, ce stau in asta privintia totu numai cu strinsa observare a realizarei dorintieloru ecsprimate in punctulu VI alu legamentului.

Comitetulu fonduriloru scolastice centrale districtuale cá reprezentantele legalu si esecutorulu drepturiloru proprietariloru fundatori, va pastrá cu tóta cumpetatea drepturile de **fundatoriu si patronatu** recunoscute si prin legile statatórie in asta privintia, si asiá pentru **posturile de profesori gimnasiali va escrie concursu**, apoi dintre concurentii cei **cu insusirile cerute prin lege, va alege si denumi pre cei mai apti si mai morali**, ér in casu candu intre concurenti **nu s'aru aflá cvalificati conformu legiloru**, atunci alegerile si denumirile se voru face numai **provisoriu** pe unu tempu anumitu, in carele celu alesu, — spre a a nu fi amovatu din profesura, va avé de a face destulu cerintieloru legiloru sustatórie, si a-si câstigá pre spele sale insusirile cerute spre a poté fi profesoriu publicu **definitivu**.

Déca inse vre-unu profesoriu **provisoriu** sub decursulu unui anumitu tempu de praca la acestu gimnasiu va desvoltá unu **talentu eminentu, o perfectiune** in sciinti'a vre unuia ori a mai multoru obiecte din cele principale si obligate ale gimnasiului, ér' in propunere o **decsteritate si tactica deosebita** si incununata cu rezultate evidente **imbucuratórie**, precumu o **viétia morala si portare modesta ecemplaria** atátu fačia cu superiorii si fundatorii, cátu si insuflátoria de respectu fačia cu scolarii; — apoi comitetulu in asemenea casu, pre bas'a dreptului de fundatoru si patronatu, cu care este investitu, — totu dé-un'a 'si va tîné de sánta detorintia **pre unu atare profesoru** provisoriu inzestratu cu asemenea calitati probate, chiaru in interesulu prosperarei si consolidarei gimnasiului cu consensulu locuriloru mai inalte competente alu inaintá intru tóte in categori'a profesoriloru publici **definitivi**.

Pentru postulu de **directoru gimnasialu**, comite-

tulu in contielegere cu corpulu profesoriloru gimnasiali **va alege si denumi pre celu mai aptu** dintre profesorii **definitivi**, apoi pre profesorii si directorulu alesu i va face cunoscuti atátu veneratului ordinariatu si consistoriu diecesanu, cátu si inaltului guberniu regiu **pro notitia si spre confirmarea directoriului** dela locurile prea inalte.

Pentru postulu de **catecheti** la gimnasiulu din Naseudu comitetulu va **escrie concursu**, apoi pre concurenti i va transpune veneratului ordinariatu si consistoriu episcopescu spre a face **candidatiunea**, apoi comitetulu dintre candidati va **alege** pre catecheti si-i va **asterne** veneratului ordinariatu si consistoriu episcopescu spre **aprobare si contrasemnarea** decretelor de denumire.

(Va urmá).

Varietati.

(**Ale cui se fia scólele in Austri'a?**) Asupra acestei teme aflamu in Nr. 19 alu foiei pedagogice „Quintilian“, redigéta de Ios. Heinrich in Prag'a unu interesantu dialogu intre O. si F., si de nu ne insielamu, prin O. vorbesce insusi redactorele acelei foi. O. díce între altele: „Fiacare din aceste dóue partide (este vorb'a de partid'a germana si cecha din Bohemi'a) s'a nevoitu decandu ecsista a ajunge ea de-asupra, pentru cá astfelu se-si asigure o influintia decisiva asupra aceloru institutiuni, cu ajutoriulu carora viétia natiunala se póte promová mai cu succesu, — asupra scóleloru. Cért'a pentru scóle, cu deosebire in Austri'a, nu va incetá, pe cátu tempu in legislatiunea si administratiunea scóleloru o natiune va esertiá o influintia determinativa asupra celei lalte; cáci neincrederea recípróca nu se mai póte stirpi. Dupa cea mai profunda a mea convingere, unic'a cale sigura spre a esf din acestu caosu si a ajunge la pace este, cá fiacare natiune se-si reguleze si determine de capulu seu legislatiunea si administratiunea scolara. Nici unu Germanu din Bohemi'a se nu aiba a vorbi unu cuventu, cumu se se organizeze scólele ceche, si viceversa nici unu Cechu se nu aiba votu, unde este vorb'a de organizarea scóleloru germane. Totu asia se-si organizéza scólele Polonii de capulu loru, Slovenii de capulu loru, Italianii de capulu loru. Indata ce se va deslegá intrebarea acést'a, debaterile in dietele provinciale voru curge netedu si in pace; cáci cladirea sioseleloru, regularea rîuriloru, dispositiunile politiane pentru casuri de focu etc., scurtu cestiunile de interesu materialu, cari atingu in asemenea mesura tóte natiunile din tíera, nu voru provocá nici odata certe si dispute animate, ci cestiunile aceste se voru resolví si in viitoriu precumu s'au resoltitu si pana aici totu deauna in cea mai buna intielegere. — Incátu pentru universitati, ele se remana o afacere a statului, si fiacare natiune trebuie se-si capete cu tempu universitatea sa propria. Dícu: cu tempu. Slovenii d. e. mai potu asteptá si 100 de ani, precandu

Cechiloru se li-se acorde universitatea numai de câtu. Asiadara institutele sublimiore se remana o afacere a statului; din contra scólele primarie si secundarie se devina tóte o afacere a natiuniloru, firesce intre marginile legiloru imperiale comune. Legislatiunea in cauzele bisericesci si scolarie se se scóta de sub competinti'a dieteloru si se tréca la sínódele scolarie ale natiuniloru singuratice. Tóte cauzele scolarie, cari astadi se tñu de competinti'a dieteloru, se se reguleze in viitoriu prin sínódele scolarie. — Spesele cu sustñnera scóleloru se se acopere dñ o contributiune scolara universală, carea va fi a se estinde si asupra celui din urma lucratoriu de dñ. Fia cine se respundia acést'a contributiune in cass'a scolara a natiunei careia apartñne — fora privire la ubicatiunea sa. Déca inse copii sei voru amblá la o scóla a altei natiuni, cutarele va avé a respunde pentru aceea unu didactru separatu. — Sinódele scolarie se se compuna din reprezentanti de ai poporului (alesi dupa cercuri) si din reprezentanti de ai confesiuniloru respective. Precumu contributiunea va fi universală, asia si alegerile pentru sínódele scolarie se se faca pe bas'a sufragiului universalu. — F. concede, ca in modulu acest'a unitatea statului se va conservá, observa inse, ca ideea mirósa puginu a federalismu. O. respunde: „Nu dñu ba; inse acest'a este unu federalismu propriu, federalismulu natiuniloru, unu federalismu, carele este fundatu in constitutiunea tieri nóstre si pre care-lu recomandu fia carui Austriacu bunu spre opinare si ecsaminare. Nu ne place egalitatea? — bine; atunci inse se nu ne genamu a casá art. 19 din legile fundamentale ale statului nostru, atunci se procedemu cá in Prussi'a si Russi'a. In Austri'a cale de midñlocu nu ecsista; aici parol'a nu póte fi decátu: S'au egalitate deplina si netiermurita pentru tóte natiunile deopotriva, seau incovoierea tuturor'a sub o unica directiune órecare“.

(Apunerea unei foi pedagogice). Profesorulu I. H. Schwicker, redactorulu foiei pedagogice „Ungarische Schulzeitung“ (ce apare in Budapest'a odata pe septemana câte $\frac{3}{4}$ de cóla cu 4 fl. pe anu), in numerulu 44 dela 12 Novembre a. c. 'si ié remasu bunu dela lectori, anunciandu-le, ca cu acelu numeru elu repasiesce dela redactiune, facñdu totu odata se apuna si fói'a, fora a mai asteptá incai finea anului, ci restituindu fiacarui prenumerantu câte 67 cr. dreptu pretiulu numereloru restante. Caus'a se póte vedé din urmatóriele cuvinte de adio: „Nóua ani suntu, de cându stau in fruntea unei foi pedagogice; au fostu ani de multa labóre si de mari lupte, ani, cari m'au costatu sacrificia imense de tempu, de ostenéla si de bani. Am sacrificatu bucurosu, pe cátu tempu mai aveamu sperantia, ca invetiatorimea Ungariei — petrunsa de zelu pentru sublim'a problema a chiamarei sale, bine intielegñdu interesele statului seu propriu si cuprindiendu importanti'a culturala a presei pedagogice — me va recompensá prin partinire

si spriginire si producñdu prin activitatea sa pedagogica si instructiva fructe abundante. Astadi acést'a sperantia m'a parasitu; vediu inaintea mea crescñdu o generatiune, carea privesce sublim'a chiamare de invetiatoriu din unu punctu de vedere curatu materialu. Salariu, positiune ecsterna, intolerantia, rivalitate, ranguri, discordia in reuniuni si dñuaria, cérta cu colegii, cu comunele si cu inspectorii, — éca obiectele neplacute si triste, la cari se reduce activitatea spirituala a multoru invetiatori! Tint'a mea a fostu: progresulu spiritualu alu invetiatoriloru, consolidarea consciintei de statu propriu prin labóre energica pe campulu educatiunei si instructiunei, adeveru si dreptate insoçite de circumspectiune matura, carea cumpenindu cu seriositate impregiurarile faptice, progreséza incetu, dar siguru... Multi dintre lectorii nostri s'au cufundatu cu totulu in nepasare, indiferentismu, apatiá. Piéra lumea, — ce le pasa loru? ei lucra campulu, cultiva vii'a, se informéza despre pretiurile bucateloru, si „printre ele“ mai tñu si scóla. Bani pentru o fóiá pedagogica, pentru o carte seau pentru alte interese vitale — nu au. „Timpurile suntu rele“. Este multu, candu unu atare „naimitu in oficiu“ lasa a i-se tramite o foia pedagogica — gratisu. Inse „cumu e santulu, asia si tamái'a“. Am epistole dela directori preparandiali si dela inspectorii scolastici, cari o spunu cu fala, ca ei nu cetescu alta fóiá pedagogica decátu cea — oficiala. Pare-mi-se inse, ca ei nu o cetescu nici pre acést'a. Candu vorbescu asia formatorii si conducatorii invetiatoriloru — cumu se póte, cá se fia mai buna generatiunea crescuta seau condusa de ei? Lucruri mari se asteptau dela directorii preparandiali si dela inspectorii scolari; io in-su-mi erám de parerea acést'a, trebue inse se marturisescu, ca in privinti'a preparandieloru m'am amagitu fórté, ér dela inspectorii inca nu am vediutu pana acuma nici unu sporiu. „Façia de acestia trebue se mai asteptamu“. Bine; — io asteptu“.

Asia Schwicker. Va fi de interesu póte a aminti, ca la anulu 1868 Schwicker fundá in unire cu colega seu Jos. Rill foi'a pedagogica „Ungarischer Schulbote“. La anulu 1873 Schwicker se desbiná de Rill si infiintiá o foia propria: „Ungarische Schulzeitung“, ér Rill continuá a redige mai departe vechia fóiá: „Ungarischer Schulbote“. Fói'a lui Schwicker a fostu guvernamentală, a lui Rill este opositională. Acést'a se mai tñe inca.

(Din scóla). Invetiatoriulu catra unu scolariu: „Nó, cu tine nu-i modru. Tu nu esti vrednicu se siedi langa unu omu de omenia; vino si stái aici langa mine!“

 Din lips'a de spatiu nu amu potutu incepe, precumu anunciasemu, cu publicarea numeloru onoratiloru nostri prenumeranti in numerulu presentu, vomu face acést'a in totu casulu in numernlu urmatoriu.